

ADATOK GÁL SÁNDOR ÉS GÁL JÓZSEF 1848—49-ES FORRADALMI TEVÉKENYSÉGÉHEZ

SZÉKELY ZOLTÁN

Az 1848/49-es erdélyi forradalom egy külön fejezetét képezi Háromszék lakosságának az a hősi küzdelme, melyet a többi forradalmi erőktől elszigetelten vívott a számbeli fölényrel rendelkező osztrák császári, valamint az orosz cári hadsereg ellen. Az Agyagfalváról hadba indult székely tábor 1848. november 5-én, a marosvásárhelyi vereség után felbomlott. Marosszék, Udvarhelyszék és Csíkszék az osztrák császári hadsereg kezére került. A Székelyföldnek egyedül Háromszék földje volt az a része, melyet császári katona még nem taposott. Erről a hősi helytállásról legrészletesebben Nagy Sándor tüzérfőhadnagy számol be a szabadságharcról írt könyvében¹. A háromszéki eseményeknek Kővári László² is oldalakat szentel az erdélyi 1848/49-es szabadságharcra foglalkozó munkájában. A már nyomtatást látott történeti munkákon kívül a szabadságharc történetére vonatkozólag nem érdektelenek azok az eredeti okiratok, a résztvevők feljegyzései és emlékezései melyek családi hagyatékokban megőrződtek, s a kutatók előtt ismeretlenül maradtak. Ilyen, eddig még nem közölt oklevelet és feljegyzést őriz letétként a sepsiszentgyörgyi múzeum a nemrég elhunyt Gál Sándor gépészmérnök hagyatékából, aki Gál Sándor ezredes, később tábornok családjából származott. A hagyaték iratai közül kettőt, Gál Sándornak egy nyugtáját (1. kép), valamint Gál József honvédszázados emlékezéseit (2. kép) közöljük, melyet unokájának Gál Sándornak mondott tollba³.

Gál Sándornak a szabadságharcban való szereplése már az Agyagfalvi gyűlésnél kezdődik, ahol mint Berzenczei László kormánybiztos segédeként „őrnagyi“ rangban — Kővári szerint — tevékenykedik⁴. A székely határőrség az agyagfalvi gyűlés határozata értelmében nemzetőrséggé alakult át, melynek ideiglenes főparancsnokául Sombori Sándor huszárezredest állították. A szabad lovassereg szervezésével pedig Gál Sándor századost bízták meg, aki a gyűlés időpontjában még nem volt őrnagy⁵. Ezt bizonyítja az a nyugta, melynek a szövege a következő:

Nyugtatvány

150 frt azaz száz ötven forint pengő pénzről, melyet napidíj fejében per 5 frt pp f.é. November elsejétől kezdve 30-dikáig mint a Szabad lovassereg rendezője a Szabad lovassereg pénztárából felvettem, mit ezennel saját aláírásom által elösmerék.

Marosvásárhely Október 31én 1848

Azaz! 150 frtpp

Gál Sándor százados
és rendező

Ezen nyugtatványban írt napi díj kifizetését utalványozom.
Mvásárhelyt október 31én 848 Berzenczey László fő biztos

A gyűlést október 16-án tartották, a nyugta keltezése október 31-i. Ez a tény nyilvánvalóvá teszi, hogy az őrnagyi rangot azután már a forradalmi hadseregben kapta meg.

A szabadságharcban résztvett Gál Sándor testvéröccse Gál Jozsef is, aki Zsibónál a fegyvert mint honvérszázados tette le. A Háromszéken vívott harcokról s az akkori eseményekről így emlékezik meg.

Emlékeim

Születtem Cs.Szentgyörgyön 1825 Január 25.

1831 Szeptember 1-étől 1839 Szeptember 1. Kézdi Vásárhelyt katonai intézetben neveltettem. 1839 felvettek az olmützi kadéti Akadémiára, a hol 3 évi kurzust végeztem. Onnan mint császári kadet a I székely ezredhez lettem beosztva, hol 1847-ig adjutáns és az árvaszéknél és az építkezésnél hivatalnok voltam. Ugyan ezen idő alatt katonai tudományokat a normában tanítottam 60 frt reniomét kaptam. Innen Kézdi Vásárhelyre rendeltettem, hol a két székely gyalogezred és a huszárezred kadétjait oktattam a hadi tudományokban. Kossuth felhívására alakult Mátyás huszárokhoz átvettek. Itt hadnagyi rangot kaptam. Az egész huszárezredből én egyedül hazafiui kötelességemnek tartottam. Ezalatt megindultak a csatározások Magyar szabadcsapatok és a román felkelők rendes katonasága között. Ez egész háromszéki csatározás alatt részt vettem hermányi csatában egy klump elszórásában. Lovamat alólam kilőtték, ki kellett húzodni a faluból mert a lovasság nem tehetett semmit (az ablakokból lőttek a szászok). A Patificatio megtörténte után megtudva, hogy Bem Kolozsvárt, Marosvásárhelyt van a lelkes ifjúság Gál Sándor alatt mintegy 100 honvéd 50—60 huszár s 2 ágyuval gyűltünk össze Kézdivásárhelyre, s fel Csikszeredába! éjszaka azonnal alakította 3 zászlóalj gyalogságot s 1 divisio huszárt. A megalakult zászlóaljak a Kossuth huszárság az önkéntes 3 zászlóaljnak parancsnokai lettek kinevezve Sándor László, Kabos Károly, Endes József. Ezen csapatoknak Bem-hez való csatlakozása végett Háromszékre levonult, az utat a muszkák elállották Botfalunál nem lehetett végrehajtani. Annyival inkább mert kierőszakolásra nem lévén elég munició. Erdővidék felől Segesvárnak indult és ott Bem hátráló seregét megerősítette. 9 Március Szebennek indultunk, 11 bevettük. Azután Braszót foglaltuk el. Innen Bemmel Verestoronyt. Megbízattam Disznódot fegyverezzem le. Ez alkalommal Heydtené jelentkezett nálam s kért hogy

Bemnél eszközöljek ki neki utlevelet Romániába, Mit megtettem, meg is nyerte. A lefegyverzés Disznódon semmi akadályba nem ütközött készségesen rakták a szekerekre a fegyvereket melyeket Szebenbe szállítottam be. Ezután Bemnek kíséretére huszár szakaszommal a Verestorony szorosból a muszkákat kikergettük. Ezután Bem az osztrákokkal csatározott Feketehalomnál, a hol megverte őket, s minden akadály nélkül Március 19-ikén nevenapja tiszteletére bevette Brassót. Hódoló küldöttség fogadott. Kinyilvánította, hogy mindenkinek megbocsájt csak azoknak nem, kik ezután is fegyvert fognak a magyar intézmények ellen.

Itt megszűnt működésem mint huszár mert nekem egy század újoncot betanításra rendeltek. Ezeket betanítva Medgyesen átadtam — századosi kinevezés — 200 frtal együtt a térparancsnokságnak. Szabadságot kapván szüleim látogatására Csíkba mentem, ott értesítettek, hogy mint százados a VI. határvédzászlóaljhoz ki vagyok nevezve, de annak legénysége nem lévén, a működő táborba alkalmaztattam, és itt résztvettem a kökösi, sepsiszentgyörgyi, szemerjai csatákban. Már a szemerjai csatában egy zászlóalj az alsíki nemzetőr zászlóalj vezetését bízták reám, amellyel a csatában részt is vettem. A sepsiszentgyörgyi csatában egyik alvezér Szabó Nándor megtagadta az engedelmisséget, mikor ideje lett volna a fellépésre. Ez okozta aztán, hogy a legénység haza távozott, feloszlott. Ez okozta magával, hogy engemet mint futárt Besztercére küldöttek Bem értesítése vegett, mit meg is tettem. Miről a nyílt rendelet a szabadságharcunk leírásában Gracza Györgytől benne van. Bem megérkezve a renitens tiszteket haditörvényszék elé állítandónak rendelte el és egy pár zászlóaljal Romániába bejutott. Itt a muszkákat megverte 38 foglyot magával hozott. Visszajövet felment újból Besztercére hogy a muszkákat kiszorítsa ami azonban nem sikerült. Bem most amennyiben lehetett csekély erejét koncentráltta és a segesvári csatát megvívta a hol tudván levőleg megveretett. Ami csekély erő Csíkban, Háromszékben Gyergyóban volt összecsatlakozott 56 ágyúval municiószekerekkel Körtefájánál a Maroson keresztül bevágtuk magunkat a mezőségre. Torboszlón Bereczki Sándornál a Revendikát, havas írományt egy ládába és két nagy fekete ágyút elásva hagytuk el a Székelyföldet. A mezőségen legelső állomás volt Sármas, ott megnyugodtunk 12 órakor. A kozákok mint jó kopók felfedeztek nem volt idő sokat késedelmezni felszedtük a sátorfát Mócson pihentünk így rendre-rendre Kolozsvárra érkeztünk. Onnan is a muszka foglyokkal együtt Zsibóra. Kazinczy szép 10 000 seregével mely soha csatát nem vívott, a fegyvert letették. Letéve a fegyvert kezdetét vette az üldözés. Engem 6 muszka arany megmentett. Gerstner generalmajor Cetificatumaival. Az öcsémet Eleket besorozták azonban itt megbénult a lábára, amiért haza engedték.

Apámnak a pensióját elvették a birtokot kiadták árendába Lajos öcsém istápolatlan maradt. Később hogy a katasztert felállították a jólékű Mikó Antal a jelenlegi főispán apja secretáriusnak fogadott. Azután erdőbiztos lettem jó fizetést kaptam úgy hogy családomat is fenntarthattam.

Ami Gál Józsefnek a katonai pályán való haladását illeti, Bem tábornok Lőrinci Sándor nevű segédtsztje által megmentett parancskönyvében egy Gál József mint alhadnagy szerepel, akit Bem 1849. június 9-i hatállyal nevez ki főhadnagynak⁶. Ha ez a Gál József azonos Gál Sándor öccsével, akkor századosi kinevezése csak Bem Besztercéről Háromszékre való visszatérése alkalmával történhetett. Századosi rangját a Csíkmegyei Honvédegyelet 43/85 sz. alatt igazolja⁷ (3. kép).

A rövid életrajzon és az események naplószerű leírásán kívül a legérdekesebb az, amit a Gábor Áron által öntött két ágyú Torboszlón való elrejtéséről ír. Nagy Sándor 64—70-re teszi a Gábor által öntött ágyúk számát. Mások szerint többet öntött s számukat 90-re teszik. A szabadságharc leverése után az ágyúkat az osztrákok elvitték. Valószínű, hogy maguk a tüzekek is többet közülük megsemmisítettek vagy elásták őket. Eddig még az egyetlen hiteles Gábor Áron ágyú csak az, amelyet 1906-ban Kézdivásárhelyt találtak. Gál József feljegyzései alapján a sepsiszentgyörgyi múzeum 1962-ben Berecki Sándor telkén ásatást végzett keresve az ágyúkat, ezek azonban nem kerültek elő⁸. Egy szerencsés véletlen azonban ezek közül az elrejtett ágyúk közül néhányat felszínre is hozhat.

A fentebb ismertetett elismervény Gál Sándornak a forradalom alatti katonai pályafutására szolgált értékes adatot. Gál József emlékezései pedig a már Nagy Sándor által megírt háromszéki önvédelmi harc történeti eseményeinek időrendi sorrendjét igazolja.

JEGYZETEK

1 NAGY SÁNDOR: Háromszék 1848-as önvédelmi harca. Kolozsvár, 1896.

2 KÓVÁRI LÁSZLÓ: Erdély története 1848/49-ben. Pest, 1861. 122, 154—156. o.

3 SOMBORI SÁNDOR: A két Gál Sándor. Az ezredes és a mérnök. Új élet, 1970. 1. sz. 9. o.

4 KÓVÁRI LÁSZLÓ: i.m. 92. o.

5 Téves az a megállapítás, hogy ebben az időben csak „hadnagy“ volt. Lásd: KÁROLYI DÉNES: Gál Sándor. 1848 Arcok, Esmék, Tettek. Bukarest, 1974. 262. o.

6 NAGY SÁNDOR: i.m. LXXXII.

7 Az igazolvány a sepsiszentgyörgyi múzeum levéltárában.

8 SZÉKELY ZOLTÁN: Săpăturile executate de Muzeul din Sf. Gheorghe (1959—66). Materiale și Cercetări Arheologice. IX. k. 1970. 304.

REZUMAT

Activitatea revoluționară a lui Gál Sándor a fost începută deja la Adunarea de la Lutița, la care a participat ca adjutantul lui Berzenczey László, avînd după Kóvári rangul de „maior“. Grănicerimea secuiească, conform hotărîrii Adunării de la Lutița s-a transformat în garda națională, al cărei comandant provizoriu a fost colonelul de husari Sombori

Sándor. Iar organizarea călărimii libere a fost încredințată căpitanului Gál Sándor, care în timpul când s-a ținut adunarea de la Lutița, nu a fost maior. Acest fapt reiese dintr-o chitanță semnată de Gál Sándor ca căpitan și organizatorul călărimii libere la data de 31 octombrie 1848. Prin acest fapt este evident, că Gál Sándor a obținut rangul de maior mai târziu, în armata revoluționară.

Fratele lui Gál Sándor a fost Gál József, care la Jibău a deșus arma ca căpitan. S-a păstrat autobiografia lui, scrisă de nepotul său.

Chitanța mai sus amintită furnizează o dată importantă asupra carierei militare a lui Gál Sándor. Iar autobiografia lui Gál József confirmă exactitatea datelor, evenimentelor petrecute în Treiscaune în anii 1848/49, care au fost descrise de Nagy Sándor și Kóvári László.

Nyugtatvány

150 fut. araz. Kéz öltön formáig
jó pénzre, melyet napidíj fejé-
ben az 5ten felett November 30-ig
kerdes 30^{ten}ig mint a szab.
lovassereg rendőre a szab.
lovassereg pénz tártól fel-
vettem, mid. pénzrel saját
alánárom által elismerem.
Marsbambel October 30ten 1878.

az az. 150 fut. pap.

G. J. J. J.
es rendőre

Am nyugtatványban itt napidíj...
... - ...
...
...

3 kép.

